

Е. В. Стрига,

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського», м. Одеса

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК АНГЛІЙСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

У статті розглянуто історичний розвиток англійської фразеології. Фразеологізми відображають історію народу, його культуру, побут, мають яскравий національний характер. Проаналізовані фактори утворення фразеології та наукові підходи щодо її вивчення.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця, лінгвістична одиниця, мовний антропоморфізм.

В статье рассмотрено историческое развитие английской фразеологии. Фразеологизмы отражают историю народа, его культуру, быт, имеют яркий национальный характер. Проанализированы факторы образования фразеологии и научные подходы к ее изучению.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическая единица, лингвистическая единица, языковой антропоморфизм.

The article reviews the historical development of English phraseology. Phraseologisms tell the history of people, their culture, way of life, they reflect a national character. Factors of phraseology formation and scientific approaches are analyzed.

Keywords: phraseology, phraseological unit, linguistic unit, linguistic anthropomorphism.

Постановка проблеми. Фразеологія – це наука про фразеологічні одиниці (фразеологізми), тобто про стійкі поєднання слів з ускладненою семантикою, що не утворюються структурно-семантичними моделями змінних сполучень.

Фразеологічні одиниці (фразеологізми) заповнюють лакуни в лексичній системі мови, яка не може повністю забезпечити найменування пізнаних людиною сторін дійсності, і в багатьох випадках є єдиними позначеннями предметів, властивостей, станів, ситуацій і т. д. Слід мати на увазі, що «саме найменування – це не тільки процес позначення денотата, а й процес пізнання».

У зв'язку з цим виникає питання в тому, що утворення фразеологізмів послаблюють протиріччя між потребами мислення та обмеженими лексичними ресурсами мови. У тих випадках, коли у фразеологізмі є лексичний синонім, вони зазвичай розрізняються в стилістичному відношенні. Отже, у цій статті ми пропонуємо розглянути історію розвитку фразеології як науки про фразеологічні одиниці.

Аналіз останніх досліджень. Фразеологія як окрема лінгвістична дисципліна виникла в 40-х рр. 20 ст. Передумови теорії фразеології були закладені в працях О. О. Потебні, І. І. Срезневського, О. О. Шахматова і Ф. Ф. Фортунатова. На розвиток фразеології суттєвий вплив зробили ідеї Ш. Баллі. Питання про вивчення стійких поєднань слів у спеціальному розділі мовознавства – фразеології – було відображено в навчально-методичній літературі ще в 20-40 х рр. у працях Є. Д. Поліванова, С. І. Абакумова, Л. А. Булаховського. Вивчення фразеологічного складу пов'язане і з потребами лексикографічної практики, зі специфікою фразеографії.

Фразеологія – це скарбниця мови. У фразеологізмах знаходить відображення історія народу, своєрідність його культури та побуту. Фразеологізми часто носять яскраво національний характер. Поряд із суто національними фразеологізмами в англійській фразеології є багато інтернаціональних фразеологізмів. Англійський фразеологічний фонд – складний конгломерат споконвічних і запозичених фразеологізмів з наявною перевагою перших. У деяких фразеологізмах зберігаються архаїчні елементи – представники попередніх епох. Отже, **мета** статті полягає у проведенні аналізу історичного розвитку англійської фразеології, виявлення факторів утворення та наукових підходів щодо її вивчення.

Виклад основного матеріалу. У фразеології величезну роль відіграє людський фактор, оскільки переважна більшість фразеологізмів пов'язана з людиною, з різноманітними сферами його діяльності, фактор адресата є найважливішим елементом комунікації. Крім того, людина прагне наділити людськими рисами об'єкти зовнішнього світу, в тому числі і неживі. Ще Шарль Баллі стверджував: «Одвічна недосконалість людського розуму проявляється також і в тому, що людина завжди прагне оживити все, що її оточує. Вона не може уявити собі, що природа мертва та бездушна; її уява постійно наділяє життям неживі предмети, але це ще не все: людина постійно приписує усім предметам зовнішнього світу риси і прагнення, властиві її особистості» [1].

В. Г. Гак вносить суттєвий коректив у вислів Ш. Баллі: «Оскільки в центрі уваги людини перебуває саме вона (людина), то звідси її постійне прагнення описувати навколишній світ за образом і подобою своєю. Мовний антропоморфізм є не пережитком первісного мислення, як це стверджують деякі філософи, але загальним законом розвитку засобів номінації у мові» [2]. Під мовним антропоморфізмом зазвичай розуміють наділення людськими властивостями предметів і явищ неживої природи, небесних тіл, тварин і міфологічних істот.

Фразеологізми – високо інформативні одиниці мови; вони не можуть розглядатися як «прикраси» або «надмірності». Подібне трактування фразеологізмів зустрічається в деяких роботах і на даний час є застарілою. Фразеологізми – одна з мовних універсалій, оскільки не існує жодної мови без фразеологізмів. Англійська фразеологія дуже багата і має багатотисячову історію.

Фразеологія – надзвичайно складне явище, вивчення якого вимагає свого методу дослідження, а також використання таких наук, як-от лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки і країнознавства.

Думки лінгвістів по ряду проблем фразеології розходяться, і це цілком природно. Тим не менш важливим завданням учених, які працюють у галузі фразеології, полягає не тільки у дослідженні теорії фразеології, але й у практиці викладання іноземних мов.

Родоначальником теорії фразеології є швейцарський лінгвіст французького походження Шарль Баллі (1865–1947). Він уперше систематизував поєднання слів у своїх книгах «Нарис стилістики» і «Французька стилістика». Учений уключив главу про фразеології в свої книги по стилістиці. У першій книзі він виділяв чотири групи словосполучень:

1) вільні словосполучення (*les groupements libres*), тобто поєднання, позбавлені стійкості і розпадаються після їх утворення;

2) звичні поєднання (*les groupements usuels*), тобто словосполучення з відносно вільним зв'язком компонентів, допускають деякі зміни, наприклад, *une grave maladie* – серйозне захворювання (*une dangereuse, serieuse maladie* – небезпечне серйозне захворювання);

3) фразеологічні ряди (*les series phraseologiques*), тобто групи слів. В них два поняття зливаються майже в одне. Стійкість цих зворотів закріплюється первинними слововживанням, наприклад, *remporter une victoire* – здобути перемогу, (*courir un danger* – наражатися на небезпеку. Ці сполучення допускають перегрупування компонентів;

4) фразеологічні єдності (*les unites phraseologiques*), тобто поєднання, в яких слова втратили своє значення і виражають єдине нерозкладне поняття. Подібні поєднання не допускають перегрупування компонентів [1].

Таким чином, лінгвіст розрізняє поєднання слів за ступенем стійкості: поєднання, в яких мається свобода угруповання компонентів, і поєднання, позбавлені такої свободи. Він лише схематично намітив ці групи, але не описав їх докладно.

У своїй роботі «Французька стилістика» Ш. Баллі розглядає звичні поєднання і фразеологічні ряди як проміжні типи словосполучень і розрізняє лише дві основні групи сполучень: вільні сполучення і фразеологічні єдності тобто словосполучення, компоненти яких постійно вживаються в цих поєднаннях для вираження однієї і тієї ж думки, втратили всяке самостійне значення. Усе поєднання в цілому набуває нового значення, не рівне сумі значень складових частин. Ш. Баллі вказує, що такий зворот можна порівняти з хімічним поєднанням, і підкреслює, що якщо єдність є досить вживаною, то, очевидно, в цьому випадку поєднання дорівнює простому слову. Учений ставив фразеологічність словосполучення в залежність від наявності у нього слова – ідентифікатора. Ці думки науковця пізніше лягли в основу виділення фразеологічних зрощень і розробки теорії еквівалентності фразеологічної одиниці слову з тих часів дослідження фразеології зробило крок далеко вперед. Робота вченого, написана на початку вивчення фразеології сприяла подальшому розвитку фразеологічних досліджень.

Так, Шарль Баллі ввів термін «*phraseologie*» в значенні «розділ стилістики, що вивчає пов'язані словосполучення», але цей термін не набув суттєвих прав у працях західноєвропейських та американських лінгвістів і вживається в трьох інших значеннях: 1) вибір слів, форма виразу, формулювання; 2) мова, стиль, стиль; 3) вирази, словосполучення. Це підтверджується визначеннями слова «*phraseology*» в англійських і американських словниках:

– the choice or arrangement of words and phrases in the expression of ideas; manner or style of expression; the particular form of speech or diction which characterizes a which characterizes a writer, literary production, language, etc.

– choice of words; wording (Hornby A. S. The Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English. London, 1974)

– manner of using and arranging words (Longman Modern English Dictionary. London, 1976).

– manner or style of verbal expression; characteristic language;

– expression, phrases (The Random House Dictionary of the English Language. New York, 1970).

Питання фразеології в Англії і США трактуються переважно в роботах по семантиці і граматиці, а також в передмовях до фразеологічних словників. Існує ряд статей, присвячених ідіоматичності словосполучень. Прислів'ям приділяється значно більше уваги. Прислів'я вивчаються в численних роботах. Тоді ж видавався спеціальний журнал «*Proverbium*» (1965-1975). Видання цього журналу пояснюється тим, що пареміологія (вчення про прислів'я) традиційно розглядається як складова частина фольклористики.

В Англії, США та Японії видано ряд англійських фразеологічних словників. Фразеологія також широко представлена в багатьох тлумачних словниках, наприклад, в серії оксфордських словників, в навчальному словнику А. Хорнбі, в американському словнику «*The Random House Dictionary of the English Language*» та ін.

У всіх підручниках з лексикології є розділ «Фразеологія, ідіоми, або стійкі поєднання слів». Такий розділ включено зараз до складу лексикології за традицією. Це пояснюється тим, що фразеологія офіційно не оформлена як лінгвістична дисципліна. Крім того, слід мати на увазі, що фразеологія в нашій країні була протягом тривалого часу частиною вчення про слово, і суто лексикологічний підхід до фразеологізмів – явище не настільки вже рідкісне. Деякі дослідники включають фразеологічні одиниці до словникового складу мови, а фразеологію до складу лексикології головним чином із тієї причини, що фразеологізми розглядаються як еквіваленти слів, а лексикологія – як лінгвістична дисципліна, що вивчає словниковий склад мови, тобто слова та їх еквіваленти.

Внаслідок цього теорія еквівалентності фразеологічних одиниць слову заслуговує спеціального розгляду. Вона починається з теорії ідентифікації експресивних фактів, розробленої Ш. Баллі, який вказував, що найбільш загальною ознакою фразеологічного звороту, що заміняє собою всі інші, є можливість або неможливість вжити замість цього звороту просте слово. Таке слово Ш. Баллі називав словом-ідентифікатором. Наявність подібного синоніма він розглядав в якості внутрішньої ознаки цілісності фразеологізмів.

Подібний погляд викликає заперечення. Семантична цілісність фразеологізму може бути встановлена таким шляхом, оскільки і змінні поєднання слів можуть мати слова-синоніми, наприклад, *look fixedly = to stare; sufferings of mind or body = pain* і т. ін. Крім того, багато фразеологічних не мають слів-ідентифікаторів, а можуть ідентифікуватися тільки за допомогою змінних словосполучень, наприклад, *drink like a fish = drink too much; in a small way = on a small scale* і т. ін.

Слід також мати на увазі, що прислів'я і приказки, тобто фразеологізми зі структурою пропозиції, можуть ідентифікуватися тільки за допомогою речень, наприклад, *birds of feather flock together – people who the same interest, ideas, etc. are attracted to each and stay close together; the blind leading the blind – a situation in which the person who is leading or advising others knows as little as they do.*

Семантична цілісність фразеологічних одиниць може бути встановлена при зіставленні її значення зі значенням її компонентів як окремих слів, а також виявленням особливостей її вживання в контексті. Термін «еквівалент слова» ввів Л. В. Щерба. Він підкреслював, що така група слів позначає одне поняття і є потенційним еквівалентом слова. Дійсно, тісна група слів, якщо вона є словосполученням, може позначати одне поняття [3].

Висновки. Отже, фразеологія переросла межі одного з розділів, лексикології і перетворилася на самостійну лінгвістичну дисципліну, що має свій об'єкт дослідження. Велика кількість робіт присвячена визначенню обсягу фразеології, семантичної класифікації фразеологізмів, їх відтворення і стійкості, фразеологічному значенню і т. д. Проаналізована проблема у цій статті дозволяє стверджувати про те, що фразеологічні одиниці включені до словникового складу мови, а фразеологію – до складу лексикології головним чином з тієї причини, що фразеологізми розглядаються як еквіваленти слів, а лексикологія – як лінгвістична дисципліна, що вивчає словниковий склад мови, тобто слова та їх еквіваленти.

Література:

1. Балли Ш. Французская стилистика / Шарль Балли. – 2-е изд., стер. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 392, [1] с. – (Лингвистическое наследие XX века).
2. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология / Владимир Григорьевич Гак. – М. : Международные отношения, 1977. – 351 с.
3. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Лев Владимирович Щерба. – Л., Издательство «Наука», 1974. – 427 с.